

CENGİZ AYTMATOV'UN "GÜN OLUR ASRA BEDEL" ROMANI İLE YAKUP KADRI KARAOŞMANOĞLU'NUN "YABAN" ROMANLARINDA HALK EDEBİYATI VE FOLKLOR UNSURLARI

Okt. Tuğba TEKE*

Özet: Bu çalışmada, Kırgız yazar, Turan'ın büyük bilgisi Cengiz Aytmatov'un "Gün Olur Asra Bedel" romanı ile Yakup Kadri'nin realist ve natüralist tesirlerle yazdığı "Yaban" isimli romanı içeriğindeki halk edebiyatı ve folklor unsurları bakımından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Aytmatov ve Karaosmanoğlu, eserlerinde yalnızca esaret altında yaşayan, bağımsızlığı elinden alınmış, milli bilincini yitirmiş insanları anlatmakla sınırlı kalmazlar. Bu temalar içerisinde efsane, destan, türkü gibi halk edebiyatı ürünlerini; doğum, ölüm, evlenme gibi hayatın dönüm noktalarıyla ilgili gelenek, görenek, inançları, halk hekimliğini, halk hukukunu, dini inanışları ve günlük hayatla ilgili gelenek, görenekleri büyük bir ustalıkla işlerler.

Bu kapsamda, ele alınan söz konusu yapıtlar arasında kimi benzerlikler ve farklılıklara da değinilmiştir. Yazarları birleştiren ortak nokta, fikri, siyasi ve içtimai düşüncelerini edebi eserlerine yansıtmış olmalarıdır. Çalışmanın amacı, iki farklı ülkede farklı dönemlerde yazılmış iki yapıtın halk edebiyatı ve folklor unsurlarından hareketle kültürel benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Gün Olur Asra Bedel, Yaban, Halk Edebiyatı, Folklor, Cengiz Aytmatov, Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

FOLK-LITERATURE AND FOLKLORIC COMPONENTS IN THE NOVELS "YABAN" BY YAKUP KADRI KARAOŞMANOĞLU AND "THE DAY LASTS MORE THAN A HUNDRED YEARS" BY CHINGHIZ AITMOTOV

Abstract: In this study, the novel of The Day Lasts More Than a Hundred Years by Kyrgyz author Chinghiz Aitmatov, the great master of Turan, and the novel of Yaban written under the influence of realism and naturalism by Yakup Kadri were tried to be reviewed in terms of folk-literature and the folklore in their contents. Aitmatov and Karaosmanoğlu aren't limited to telling only the people living in captivity; bereaved of freedom, lost their national consciousness. They treat subjects of folk-literature works such as myth, epic, ballad; traditions and beliefs about the milestones of the life such as birth, death, marriage; folk medicine; public legislation; religious beliefs and traditions about daily life in those themes skilfully.

Within this scope, the similarities and the differences between the aforesaid works were mentioned. The common ground connecting the writers is that of reflecting their intellectual, political and social opinions on their literary works. The aim of the study is to put forth the cultural similarities and differences between two works written in different countries and periods in the sense of folk-literature and folkloric components.

Keywords: The Day Lasts More Than a Hundred Years, Yaban, folk-literature, folklore, Chinghiz Aitmatov, Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

* Bülent Ecevit Üniversitesi, Devrek Meslek Yüksekokulu, Türk Dili Okutmanı

Gün Olur Asra Bedel Romanının Özeti:

Roman kahramanı Yedigey Cangeldin, cepheden döndükten sonra, Kazak bozkırlarında küçük bir aktarma istasyonunda çalışmaya başlar. Burada tanık olduğu ve uzak geçmişine çağrışım yapan olaylar, gerçekte bir siyasi rejimin çöküşünün nedenleridir.

Gece yarısıdır. Tren istasyonunda görevli olan Yedigey, karısının kendisine doğru yaklaştığını görür. Kötü bir haber getirdiğini anlar. Karısı Ukubala, Kazangap'ın evinde vefat ettiğini, şimdi de yalnız olduğunu söyler. Yedigey, hemen şefe haber vermesini ve yerine birini göndermesini ister karısından. Karısına tüm haneleri uyandırmasını da tembih eder. Bir süre sonra Uzun Adilbay görevi devralmak için gelir. Yedigey, hanelere doğru yola alırken Sarı Özek adı verilen uzay üssünün bulunduğu yerden ateş hortumu gibi bir şeyin yükseldiğini görür. Kozmonotlar hakkında çok şey duymuştur; ama yine de boş bulunarak şaşırır. Bu uzay gemisi Parite'de oluşan olağanüstü bir durumdan dolayı gizlice gönderilmiştir. Konvansiyon uzay gemisi, Amerika ile Rusya'nın ortak projesinin ürünüdür. Parite uzay istasyonu kenetlenmeye hazır uzay gemilerine cevap vermemektedir.

Sekiz küçük haneden oluşan Boranlı köyünde uzun yıllardan beri ilk kez biri ölmektedir. Ölünün nereye gömüleceğine bir türlü karar verilemez. Yedigey, Kazangap'ın kutsal Ana Beyit mezarlığına gömülmesi gerektiğini söyler. Vasiyeti bu doğrultudadır. Başta Kazangap'ın oğlu Sabitcan herkes buna karşı çıkar. 30 km uzaklıkta olan bu yere götürmenin gereksiz olduğunu söylerler. Sabitcan, acele işinin olduğunu, o kadar vaktinin olmadığını diyecek kadar ruhsuzdur. Yedigey, çok sinirlenir ve isterse gömme töreninde bulunmayabileceğini, kendisinin arkadaşı Kazangap'ın son yolcuğunda üzerine düşeni yapacağını anlatır. Bu tartışmadan sonra Kazangap'ın vasiyetinin yerine getirilmesine karar verilir. Bu arada, Sabitcan gibi şehir dışından gelen Kazangap'ın kızı Ayzade ağabeyine bağırır ve zahmet edip de karısının gelmemesine kızar, sonra sohbet koyulaşır. Sabitcan içip gülerken yeni fırlatılan uzay gemisi hakkında çok biliyormuş gibi bir şeyler anlatır. Yedigey, bir evladın babası daha gömülmeden bu kadar neşeli olabileceğine inanamaz.

Bütün bunlar olup biterken, Parite'de ilginç şeyler olmaktadır. Konvansiyon uzay gemisi, bütün dünya ile ilişkisini kesmiştir. X gezegeninde araştırma yapacak olan bu gemi Amerika ve Rusya için çok önemlidir. Bir başka uzay gemisi gönderilir bu gemiye ulaşmak için. Fakat gemide kimse yoktur. Yalnızca bir mektup bırakılmıştır. Mektup, iki kozmonota aittir. Bu iki kozmonot bazı uzaylılarla irtibata geçmiştir. Orman Göğsü isimli bir gezegene mensup olan bu uzaylılar onları gezegenlerine davet etmiştir. Dünya dışı bir uygarlığı merak eden kozmonotlar görevlerini bırakarak bu gezegene uzaylıların yardımı ile gitmeye karar vermişlerdir. Yöneticilerine de iç savaş ve dünyadaki gereksiz kavgaların son bulmasını

tavsiye etmektedirler. Kozmonotlar, son olarak gittikleri gezegenden onlarla bağlantıya geçip gördüklerini anlatacaklarını söylemektedir. Bu olağan dışı gelişme üzerine Amerika ve Rusya yetkilileri gizli görüşmelere başlarlar.

Yedigey, köyde ölü yıkamayı âdet ve dine göre tek bilen kişi olduğundan sabah erkenden kalkar ve arkadaşını yıkayıp kefenler. Adilbay'a da işi öğretmeye çalışır. Çünkü kendisi öldüğünde onu yıkayacak, duasını yapacak kimse yoktur. Bu işlemleri yaparken bir yandan dua etmekte, bir yandan bütün hayatı gözlerinin önünden geçip gitmektedir. Savaştan ayrılışı, eşi ile bu köye gelişi, Kazangap'la dostlukları bir bir hatırına gelir. Daha sonra Kazangap'ın naaşı bir keçeye sarılarak traktöre konur. Yola çıkılır. Fakat onları mezarlıkta Sarı Özek üssü ile ilgili olağanüstü bir olay beklemektedir. Yedigey ve diğerlerinin Ana Beyit'e iki saatlik yolları kalmıştır. Yedigey, Ana Beyit efsanesini hatırlar. Eskiden bu topraklara Juan Juanlar denilen çok vahşi ve gaddar bir millet sahip olmuştur. Bunlar ele geçirdikleri esirlere çok büyük bir işkence yapmaktadır. Ele geçirdikleri esirlerin saçlarını keserek üzerine deve derisi yapıştırırlarmış. Esirlerin saçları uzadıkça deriden dolayı beyne doğru yönelir. Bu hâlde olanların büyük kısmı beyni delinecek şekilde acılar çekerek ölür. Kalanları ise beyni tamamıyla saçla dolduğundan tüm geçmişini unuttur. Bir hayvan gibi sadece yer, içer ve sahibinin emirlerini yerine getirirmiş. Bu tip insanlara "mankurt" denilmekteymiş. Buralarda Nayman Ana isimli bir kadının çocuğu bir savaş sonrasında bir daha bulunamamış. Nayman Ana, oğlunun ölüsü olmadığı için ondan umudunu hiç kesmemiş.

Bir gün, civardan bazı kişiler oğluna benzer birinin güneşin altında koyun güttüğünü söylemiş. Adamlar kafasındaki deve derisini görünce onun mankurt olduğunu anlamışlar. Acılı ana, oğluna kavuşmak için hemen yola koyulmuş. Oğlunu görünce ona sarılmış. Fakat oğlan ona boş gözlerle bakmış ve onu tanımadığını söylemiş. Kadın ne kadar dil dökse de çocuk boş gözlerle bakmaya devam etmiş. Sahibi olan Juan Juan gelmiş ve esirine bir silah vererek annesini öldürmesini istemiş. Çocuk, bir mankurt olduğundan hiç düşünmeden annesine ateş etmiş, kadın oracıkta ölmüş. Ana Beyit bu kadının mezarı imiş. Yedigey, çok duygulanarak bu efsane ile eski günlerinin acı tatlı anılarını da hatırlar. Arkadaşı öğretmen Abutalip'i ve suçsuz yere tutuklanıp, ölüşünü hatırlar. Bu arada, uzay istasyonundaki gelişmeden yetkililerin dışında dünyada kimsenin haberi yoktur.

Yedigey ve yanındakiler nihayet mezarlığın olduğu yere ulaşırlar. Fakat her yer çelik telle çevrilmiştir. Silahlı bir asker de nöbet tutmaktadır. Buranın artık yasak bölge olduğunu, kimsenin girmeyeceğini söyler onlara. Ne yapsalar anlatamazlar. Yedigey tek isteklerinin Kazangap'ı gömmek olduğunu anlatsa da karşısındaki yetkililer onu dinlemez bile. Yakında Ana Beyit mezarlığının üzerinde de bir şehir kurulacağını söylerler. Sabitcan, boşuna

geldiklerini söyleyerek bağırmağa başlar. Yedigey, ölünün geri götürülmesinin uygun, olmayacağını anlatarak tellerin hemen yanı başına Kazanığap'ı gömer. Kendisinin de buraya gömülmesini vasiyet eder. Birkaç gün sonra, Yedigey tekrar bu yere gelir. Amacı yetkililerle konuşarak Ana Beyit mezarlığının onlar için önemini anlatmaktır. Fakat yanı başından ateşler saçan bir roket uzaya fırlatılır. Ne kadar kaçsa da ateş parçacıklarından kurtulamaz.

Yaban Romanının Özeti:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1932 yılında yayımladığı Yaban romanı Çanakkale savaşında sağ kolunu kaybeden Ahmet Celâl adlı bir subayın, emir erinin köyüne gitmesiyle birlikte, köye ve köylüye uyum sağlayamayan yaşamını konu edinir.

Ahmet Celâl, bir paşa oğludur. Yedek subay olarak katıldığı 1. Dünya Savaşı'nda bir kolunu kaybetmiştir. Daha otuz beş yaşına basmadan kendisi için her şeyin bittiğini hissetmektedir. İstanbul'a İngilizlerin girmesi üzerine oraya dönemez ve emir eri Mehmet Ali'nin çağrısına uyarak onun Orta Anadolu'nun Porsuk Çayı kıyısındaki köyüne gidip yerleşir. Köylü için Ahmet Celâl bir "Yaban"dır. Mustafa Kemal'in başlattığı Kurtuluş Savaşı'nı, Türk Ulusunun bağımsızlık davasını anlatmaya çalışır köylülere fakat kimse ona inanmaz. Ancak emir eri Mehmet Ali, annesi Zeynep Kadın, Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail ve onun karısı Emine ile dostluk kurabilir. Köyün en zengin adamı ve ağası olan Salih Ağa, köyü ekonomik bakımdan sömürmektedir. Şeyh Yusuf ise din adamı maskesi altında köyü manevi yönden sömürmektedir. Devleti temsil eden muhtarın ise herhangi bir gücü yoktur. Köyün etkin ve güçlü olan iki tipi Ahmet Celâl'i engellemeye çalışırlar.

Sakarya Savaşı'nın hemen öncesinde Yunan birliği köye girer. Direnenleri öldürür. Kendisi ile işbirliği yapan Salih Ağa ve Şeyh Yusuf'u bile aldatır, sömürür, herkese zulmeder. Sakarya bozgunundan sonra köye ikinci Yunan birliği gelir. Köyü talan ederler. İnanılmaz derecede acımasız davranırlar. Ahmet Celâl, emir eri Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail'in karısı olan Emine'yi sever. Köy düşman çizmesi altında inlemektedir. Köylü, kaderine razı olmuştur. Ahmet Celâl ise, Türk askerlerinin geleceği umudunu taşımaktadır. Sonunda o da dayanamaz ve Emine ile birlikte kaçır. İki de yaralanırlar. Emine'nin yarası ağır olduğu için kaçacak durumda değildir. Ahmet Celâl, Emine'yi ve anılarını yazdığı defterini bırakarak tek başına bilmediği yollara bilmediği bir geleceğe doğru köyden uzaklaşır.

1. Efsane-Türkü- Şarkı-Halk Hikâyeleri:

Dünya üzerinde her milletin kendine özgü yarattığı mitleri, mitolojileri, efsaneleri, destanları vardır. Bunların çoğu olağanüstü olma özelliği taşır. Gerçek olaylar değildir. Cengiz Aytmatov, halkın muhayyilesinde teşekkül etmiş bu yaratmaları hemen her eserinde işlemiş bir yazardır.

Gün Olur Asra Bedel romanındaki *Nayman Ana Efsanesi* en dikkat çeken efsanedir. Bu efsanede bir savaşçının emperyalist güçler tarafından geçmişine dair bir bellek kaybıyla yabancılaşması anlatılır.

Manas Destanı, Cengiz Aytmatov'un eserlerini kurgularken kullandığı önemli bir kaynaktır. Destanda yer alan hikâyeler, eserin derin yapısı içine başarıyla yerleştirilmiştir. Mankurt imgesi, yazarın Nayman Ana efsanesinden yola çıkarak yaşadığı döneme uyarladığı bir tiptir. Buna göre, mankurt haline getirilen kişi, kim olduğunu, nereden geldiğini, anasını atasını, tarihini kısacası geçmişe ait hiçbir şeyi hatırlamaz. Emperyalist güçler tarafından başkalaştırılmış, dönüştürülmüştür. Düşünme, sorgulama, muhakeme etme iradesini kaybetmiştir. Efendisine başkaldırma olmadığı için bir köleden çok daha tehlikesizdir.

Efsaneye göre Nayman Ana mankurtlaşan oğlunu arar, bulur. Ancak oğlu mankurt olduğunu kabul etmez, annesini hatırlamaz bile. Yegâne amacı efendilerine hizmet etmektir. Bu amaç doğrultusunda annesi öldürmekten çekinmez. Nayman Ana efsanesi romanda şöyle aktarılır:

Eski devirlerde Juan Juanlar adlı zalim bir kavim yaşarmış. Komşularıyla yaptıkları savaşlarda esir ettikleri savaşçıları kendilerine köle yapmak için çok vahşi bir yöntemleri varmış. Bu savaşçıların ellerini, kollarını bağlar, saçlarını kazır, daha sonra başlarına deve derisi geçirip çölde aç susuz bırakırlarmış. Deve derisi sıcağın etkisiyle sürekli büzüşürmüş. Bu büzüşme sonucu savaşçıların kafası bir mengeneye sıkışmış gibi olur, deve derisini delemeyen saçlar geri dönüp kafa dersinden girerek dayanılmaz bir acı verirmiş. Yalnızca birkaç savaşçı bu acılara katlanabilir ve hayatta kalabilirmiş. Hayatta kalanlar ise hafızalarını kaybeder, efendilerine hizmetten başka hiçbir isteği olmayan mankurlara dönüşürmüş. Nayman Ana oğlundan komşu millet Juan-Juanlarla yapılan savaştan beri haber alamamasına ve aradan çokça zaman geçmesine rağmen onun yaşadığından umut kesmemiştir. Bir gün avıla gelen tüccarların bir deve sürüsünü güden bir mankurtla karşılaştıklarını duyar duymaz devesi Akmaya'ya binip günler sonra mankurtun görüldüğü Malakumducap vadisine ulaşır. Bir yandan Juan-Juanlara yakalanmaktan korkuyor, bir yandan ise koca vadiyi umutla dolaniyormuş. En sonunda karşısına büyük bir deve sürüsü çıkar. Sürüye doğru yaklaşıncı sürünün çobanının oğlu olduğunu anlar. Oğlunun yanına gidip onunla konuşmaya çalışır ama oğlu onu tanımaz. Anası ona adını, nereden geldiğini, babasının kim olduğunu, kendisini hatırlatmaya çalışsa da o hiçbir şey hatırlamaz. Nayman Ana bir Juan -Juanlının yaklaştığını görünce devesine atlayıp bir daha geleceğini söyleyerek oradan uzaklaşır. Ama Juan-Juanlı onu fark etmiştir. Nayman Ana oğlunu kölelikten kurtarmaya kararlıdır. Ertesi gün yine onun yanına gider. Tekrar geçmişini hatırlatmaya, doğup büyüdüğü yere gelmeye onu ikna etmeye

çalışır ama oğlu bir yere gitmeye yanaşmaz çünkü efendileri ona sürüye bakmasını emretmiştir. Az sonra bir grup Juan-Juanlı görünür; Nayman ana devesini atlayarak kıl payı oradan kaçar. Sürünün sahipleri çobanı dövüp gelenin kim olduğunu öğrenmeye çalışırlar. Coloman, geleni tanımadığını, kadının annesi olduğunu söylediğini anlatır. Juan Juanlılar ona onun annesi olmadığını, şapkasını çıkararak başını buğulamak istediğini söyler. Çoban her şeyi unutmasına karşın mankurt işkencesindeki çektiği acıyı yeniden hatırlamış ve bu sözleri duyunca çok korkmuştur. Juan-juanlılar eline bir ok ve yay verirler ve çobana o kadını öldürmesini emrederler.

Ertesi gün deve sürüsünün yanına gelen Nayman Ana oğlunu göremez. Endişeyle Coloman oğlum neredesin diye seslenmeye başlar. Oğlunun kendisine nişan almış olduğunu son anda gören talihsiz anne, atma, dediyse de iş işten geçmiştir ve sol böğründen vurulur. Darbe öldürücüdür. Nayman Ana devesinden düşerken beyaz yazması bir kuş olup havalanır. Ana'nın ağzından çıkan son sözleri tekrar ede ede gökyüzünde uçar: "Adını hatırla! Kim olduğunu hatırla! Babanın adı Dönenbay! Dönenbay! Dönenbay!"

İşte o günden beri bu kuş Sarı Özek bozkırında uçar; bu sözleri tekrarlayarak ötermiş. Sarı Özek bozkırında Nayman Ana'nın gömüldüğü yere Ana-Beyit derlermiş. Ak Maya'nın soyundan gelen develer zamanla üreyip çoğalmış. Bu develerin dişileri hep akbaşlı, erkek develer ise kara renkli, iri ve güçlü olurmuş. Yedigey'in devesi Karanar da aynı soydandır ve soyunun bütün özelliklerini taşır. (Aytmatov, 2014: 160-173)

Efsane Türklerin esareti kabul etmeme, milli değerlerine, kimliğine sahip çıkma, kültürünü hangi şartlar altında olursa olsun sürdürme istek ve iradesinin alegorik bir simgesidir. Yazar da mankurtlaşmaya engel olmaya çalışan gerçek bir aydın tipidir. Çağımızın Nayman Anasıdır. Milletine sahip çıkar, onu emperyalist güçlerin tuzağından korur.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban adlı romanında da bir yabancılaşmadan söz edilir. Burada mankurtlaşan, bilinçsizliğin göstergesi olan Anadolu köylüsüdür. Yazar, yaban lakabının takıldığı gerçek bir Türk aydını ile emperyalist batılı devletlerin ve onların yerli işbirlikçilerinin gerçek yüzlerini gösterir. Romanın başkahramanı Türk aydın tipi Ahmet Celal ile Anadolu köylüsü arasında uçurum vardır.

Buraya geldiğimin bilmem kaçınıcı haftası idi. Mehmet Ali'ye sordum:

-Kadınlarınız niçin yalnız benden kaçıyorlar?

-Yabansınız da ondan beyim.

Bu "yaban" lafı beni, önce çok kızdırdı. Fakat sonra anladım ki Anadolulular, Anadolu köylüleri tıpkı eski Yunanlıların kendilerinden başkasına "barbar" lakabını vermesi gibi her yabancıya yaban diyorlar.

Bir gün... bir gün onlara ispat edebilecek miyim ki, ben "yaban" değilim? Benim damarlarımdaki kan onların damarlarında işleyen kandır. Aynı dili söylemekteyiz. Aynı tarihi ve coğrafi yollardan, hep birlikte gelmişizdir. İspat edebilecek miyim ki, aynı Allah'ın kuluyuz! Aynı siyasi mukadderat, aynı sosyal bağlar, bizi kardeşlik, evlatlık, analık babalık üstünde bir yakınlıkla birbirimize bağlamıştır. (Karaosmanoğlu,2016, s:35)

Bu satırlar aynı zamanda roman adının simgesel değeridir. Ahmet Celâl'de "yaban", yalnızlığının, kimsesizliğinin ve yabancılığının bir göstergesi olarak algılanır.

"Yaban", Ahmet Celâl'in köye dışarıdan gelen biri olmasından öte, tıraş olmak, dişlerini fırçalamak ve saçını taramak gibi bedene yönelik gösterdiği temizlikle kendisine takılan bir lakaptır aslında. Estetik bir beden, Ahmet Celâl'de son derece önemsenir ve etrafındaki insanları da bu bağlamda değerlendirmesine neden olan bir unsura dönüşür.

En basit, en sade, en tabii hareketlerim onlara, bir sirk ortasında, bir soytarının takla atışları, sıçrayışları, yuvarlanışları kadar tuhaf geliyor.

Mehmet Ali'ye soruyordum:

-niçin her şeyim senin hemşerilerinin bu kadar tuhafına gidiyor?

Mehmet Ali önce inkâr etmek istiyordu; sonra kendini tutamıyor; baklaları birer birer nasihat halinde, ağzından çıkarıyordu:

-Beyim her gün tıraş olmayıver.

-Beyim, bu dağın başında sabah akşam dişlerini fırçalamak neyine gerek.

-Beyim, bizde saçlarını kadınlar tarar.

-Beyim geceleri sabahlara dek mırıl mırıl ne okuyup duruyorsun? Seni büyü yapar sanırlar. (Karaosmanoğlu,2016,s:21)

Yine Nayman Ana efsanesinde Dönenbay kuşunun adı geçer. Bu kuş mankurt oğlun Nayman Ana'yı öldürdükten sonra ona babasının kim olduğunu hatırlamasını telkin eden efsanevi kuştur. Bu kuş mankurttaki bilinç kaybını geri getirmeye çalışır.

Nayman Ana devesinden düşerken beyaz yazması bir kuş olup havalanır. Ana'nın ağzından çıkan son sözleri tekrar ede ede gökyüzünde uçar: "Adını hatırla! Kim olduğunu hatırla! Babanın adı Dönenbay! Dönenbay! Dönenbay!"

Bir diğer unsur ise esirleri mankurtlaştırmak için başlarına geçirilen deve derisidir. Bu deve derisini mankurtlaşan kişi çıkarmak istemez. Zihni ve ruhu emperyalist devletler tarafından zincirlenmiştir, aksini düşünmek istemez.

Cengiz Aytmatov'un aynı eserindeki bir diğer hikâye ise Raymalı Aga Efsanesidir. Gün Olur Asra Bedel romanında anlatılan yaşlı ozan Raymalı Ağa ile genç bir kız olan Begimay'ın

aşk hikâyesidir. Bu hikâye, Yedigey ile Zarife'nin yasak aşkına çok uygun düşmektedir. Yedigey de tıpkı Raymalı Ağa gibi kendisinden yaşça küçük Zarife'ye âşık olmuştur.

Raymalı Ağa zamanının çok tanınmış bir ozanıdır. Küçük yaşta üne kavuşmuştur. Çocukluğundan itibaren dinleyenler onun türkülerine hayran kalmış. Raymalı Ağa her zaman güzel renkli elbiseler giyer ve Sarala isimli atını hiç yanından ayırmazmış. Bütün hayatını bir toydan diğerine, bir eğlenceden diğerine geçirirmiş. Pek çok kadın ona âşıkmiş. Ama onunla evlenenler onun yolunu gözlemekten bıkar, onu terk edip giderlermiş. Eğlenceden eğlenceye koşa koşa bir ömür geçiren Raymalı Ağa ihtiyarlamıştır. İhtiyarlık üzerine türküler söylemeye, ölümü düşünmeye başlamıştır. Toylarda hep hüznü türküler söyler olmuştur. Bir gün yine bir toya gider. Onu, ak kubbeli beyaz bir çadıra götürüp başköşeye oturturlar. O da saygıdeğer insanlarla oturup kımız içer ve onlara iyi dileklerini bildirir. Çadırın dışından delikanlıların, genç kızların seslerini duydukça kulak kabartır, gençliğini düşünüp hüzünlenmiş. Çadırın kapı örtüsü yukarı kalkmış ve eşikte tamburunu göğsüne bastırmış güzel bir kız görünmüş. Rahatsız ettiği için herkesten özür dileyip bir türkü ile Raymalı Ağa'ya aşkını açıklamış. Küçüklüğünden beri Raymalı Ağa'yı sevdiğini, aşkını itiraf etmek için genç kız olmayı beklediğini anlatmış.

Kızın adı Begimay'dır. Raymalı Ağa da kıza âşık olmuştur. Onun için bir türkü okur:

*"...Uzaklardan bulak başına susuzluğunu gidermek için gelmişsen,
ben de rüzgâr gibi eser gelir, ayaklarına kapanırım Begimay!
Kaderimde bugünün son günüm olduğu yazılıysa, ölmek için
direnirim Begimay!
Ölürsem dirilirim, ölür ölür yine dirilirim Begimay!
Hep sensiz kalmamak için yaşarım, sensiz kalmak kör olmaktır,
gözsüz olmaktır..." (Aytmatov, 2014 s: 347).*

Bu türkü "Begimay Türküsü" olarak adlandırılır.

İkisi evlenmeye karar verirler. Düğün sırasında Raymalı Ağa çok sevinçli, yaşından beklenmeyecek kadar dinç ve hareketlidir. Ama onun bu halini nefretle karşılayanlar vardır. Yaşlı bir adamın gencecik bir kızla evlenmesini yüz kızartıcı bulurlar. Hemen Raymalı Ağa'nın kardeşi Abdilhan'a haber salarlar. Abdilhan atına atladığı gibi düğün alayına yaklaşır. Kamçısını havada sallayarak kardeşine yaşını başını bil, dön eve diye seslenir. Raymalı ağa ise coşku içindedir, kardeşini duymaz bile. Abdilhan'ın bu saygısızlığından ötürü çevredekiler onu sıkıştırır, o da çareyi kaçmada bulur. Gelin ile damat iki gün sonra yapılacak bir panayırda buluşmak için sözleşirler ve kalabalıkla birlikte ayrılırlar. Raymalı Ağa çadırına gelince kabilesi Barakbayların yaşlılarının onu çağırdıklarını öğrenir. Çadıra girince kabilenin ileri gelenleri ile kardeşi Abdilhan'ı görür. İleri gelenler ona bu evlilikten hiç hoşnut olmadıklarını, o kızı aklından

çıkarması gerektiğini söylerler. Kardeşi de bu fikirdedir. Ama bir türlü Raymalı Ağa'yı ikna edemezler. En sonunda onu bir kayın ağacına bağlarlar. Ağaca bağlıken kardeşine şu türküyle seslenir:

"...Gece biterken son karanlığını da alıp götürür,
Güneş doğar, gündüz olur yeniden,
Ama benim ışığım yok artık hiç olmayacak.
Sen söndürdün güneşimi, içi kara mutsuz kardeşim Abdilhan!"
"...Beni ömrümün kışında Tanrı'nın lütfettiği
O aşktan mahrum ettin diye övünme, sevinme!
Yüreğimin son atışına, son nefesine kadar duyacağım mutluluğu,
Sen ne bilir, ne anlarsın Abdilhan!" (Aytmatov, 2014 s: 357).

Raymalı Ağa efsanesinin anlatımı esnasında derlemenin önemine de değinilmiştir. Bunu Aytmatov'un romanda geçen şu cümlelerinden anlamak mümkündür:

Yedigey o gece Abutalip Kuttabayev'in yazıları arasında "Raymalı Ağa'nın Kardeşi Abdilhan'a Yalvarması" hikâyesini de bulan akdoğan bakışlı adamın nasıl kızıp küplere bindiğini, bu hikâyenin nasıl dile alınmaz kötü bir şey olduğunu söyleyerek onu suçladığını da hatırladı. Abutalip Kuttabayev ise büyük değer veriyordu bu halk hikâyesine. Abutalip, Raymalı Ağa hikâyesini Kazangap'tan dinleyerek kaleme almıştı. Çocuklar büyüyünce bunu okusunlar istiyordu. Abutalip, bazı zamanlarda, bazı kişilerin hayat hikâyelerinin, anıların, çektikleri acıların kitlelere mal olduğunu, o acıların kalabalıklar tarafından paylaşıldığını, yana yakıla anıldığını söylüyordu. Toplum onlardan ders alır, çok şey öğrenir, bir insanın çektiği sıkıntılarda bütün bir devri görürdü. Sonra da bunu, bu büyük dersi, gelecek kuşaklara, yüzyıllar sonrasına aktarırdı... (Aytmatov, 2014, s:319)

Aynı hikâyenin anlatımı sırasında Kazangap'ın usta bir anlatıcı, Yedigey'in arkadaşı Ernefes'in ise hem çalıp hem söyleyen bir anlatıcı olduğu görülür.

Mademki sen eski havaları seviyorsun, sana çok eski bir hikâyeyi anlatayım. Yaşlıların çoğu bilir bunu, sen de bilirsin. Hem sizin orda Kazangap gibi usta bir anlatıcı var. Ama o ve başkaları sadece anlatırlar, ben ise hem söyler hem çalarım. Benimkisi bir tiyatro gibi olur. (Aytmatov, 2014, s:317).

Romanda Abutalip Kuttabayev eski dönemlerde söylenen türküleri hikâyeleriyle birlikte derleme çabası içindedir.

Başka düşüncelerim de var: Çocuklar Sarı-Özek bozkırında büyüyecekler. İyice büyüdükleri zaman, hiçbir zaman değeri olmayan berbat bir yerde yaşadıklarını söylemesinler kendilerine. Onun için bizim eski türkülerimizi de teker teker kaydediyorum. Onları kaydeden

bir yazar olmazsa zamanla unutulup gider ve bir daha kimse hatırlamaz. Bana göre bu türküler bize geçmişimizi anlatan belgelerdir. Senin Ukubala çok türkü biliyor. Bunları hatırladıkça bana söylemeye söz verdi.

Yedigey övünçle cevap verdi:

-A, tabii, çok türkü bilir, çok da güzel söyler. Soyu, kökü Arallı'dır onun. Biz, Aral kıyısında doğup büyümüş Kazaklarız. İnsan denize açılınca türkü söylemek gelir içinden, deniz insana ilham verir. Ve deniz söylenen türküyü anlar. Yürekten duyarak söylediğin türküyü o da yürekten ve hemen kabul eder.

-Doğrudur. Çok haklısın. Geçen akşam yazdıklarımı okudum. Ben de Zarife de çok duygulandık, gözlerimiz yaşardı. Ne güzel türküler yakarmış eskiler! Her türkü tek başına bir tarih sanki. Öyle içten öyle canlı ki insan türküyü yakanları, söyleyenleri karşısında, yanbaşımda görür gibi oluyor. Onlar gibi yaşamak, onların acılarına ortak olmak, onlar gibi sevmek istiyor. Daha yakından tanımak istiyor onları. O nesiller işte bu türkülerde, bu türkülerle yaşamaya devam ediyorlar. Kazangap'ın karısı Bikey'e de rica ettim. Bana Karakalpak türkülerini yazdıracak. Onları ayrı bir deftere yazmak istiyorum. Böylece bir de Karakalpak türküleri defterimiz olacak...

Cengiz Aytmatov, 1946 yılında sekizinci sınıfı bitirdikten sonra Jambıl'daki veteriner okuluna başlar ve okulu 1948 yılında pekiyi derecesi ile bitirir. Aynı yıl Frunze'deki Kırgız ziraat Enstitüsünü kazanır ve buradan da 1953 yılında mezun olur. Dolayısıyla Aytmatov hayvanlardan iyi anlar ve eserlerinde hayvanlardan sıkça bahseder.

-Harika bir bakteryan! En mükemmel genler bir araya gelmiş! Klasik bakteryan türü! Göğsünün genişliğine bak... Şu duruşa bak!.

Devesi için söylenen sözler, övgüler, Yedigey'i gururlandırıyor ama bazı kelimelerin ne anlama geldiğini bilmiyordu. Mesela 'bakteryan'ın ne demek olduğunu sormaktan kendini alamadı. Meğer çift hörgüçlü develerin atasına bilim dilinde 'bakteryan' derlermiş.(s:97)

Develer çok yaşarlar. Bunun için olsa gerek, ancak beş yaşına gelince erginliğe ulaşır ve iki yılda bir doğum yaparlar. Gebelik süreleri de öbür hayvanlara göre daha uzundur. Gebe kaldıktan on iki ay sonra doğururlar yavrularını. Yavru deve bir, bir buçuk yaşına kadar korunmaya muhtaçtır.(s:35)

Romanda Kazangap, Boranlı köyüne gelmesine vesile olduğu Yedigey'e bir deve yavrusu hediye eder. Adı Karanar olan bu devenin de bir efsanesi vardır. Bunu Kazangap'ın ağzından öğreniyoruz:

Bundan sonra Kazangap ona duyduğu, bildiği başka şeyleri de anlattı: Efsaneye göre, Akmaya'nın yedi yavrusu olmuş: dördü dişi, üçü erkek. O zamandan beri dişi develerin hepsi ak

başlı, açık renkli, erkek develer ise kara başlı, kestane tüylü imiş. İşte karabaşlı olan Karanar da akbaşlı bir anadan doğmuş, bu da onun Akmaya soyundan olduğunu gösteriyormuş. O günlerin ne kadar gerilerde kaldığını kimse bilmiyordu. İki yüz, üç yüz, beş yüz yıl belki de daha da öncesine ait bir olaydı. Ama Sarı-Özek bozkırında Akmaya'nın soyu tükenmemişti.

Yine anlatılanlara göre zaman zaman olağanüstü güçlü, Karanar gibi bir sırttan gelirmiş dünyaya. İşte, Karanar doğmuş ve Yedigey şanslı olduğu için, onun mutluluğu için bu sırttan deve ona nasip olmuş... (Aytmatov, 2014, s:100)

2. Kalıplaşmış Söz ve İfadeler:

İncelemeye konu olan romanlarda kalıplaşmış söz ve ifadelere çok sık başvurulmuştur. Kullanılan deyim ve atasözleri arasında yerel ağızlara mahsus pek çok örnek vardır.

Sarı-Özek'in yağmuru "ne ata yem olurdu ne eşeğe yük". Kar yavaş yavaş toprak tarafından emilirdi ama yağmur ne kadar çok, ne kadar şiddetli yağarsa yağsın, diner dinmez, avuç içinde kayan cıva gibi, derelere, vadilere akıp giderdi. Köpürüp gürüldeyerek akan sellerden bir şey kalmazdı. (s:178)

Karanar arada bir öfkeli öfkeli böğürüyordu. Başına buyruk olmayı seven dev bir deve idi o. Öbür develerle birlikte iki-üç kere kuyudan su içmeye gelişi dışında, gece gündüz, bütün hafta otlakta kalırdı. Şimdi de bağlı durmayı istemiyor, koca ağzını açıp dişlerini göstererek bağır bağır bağıırıyordu. Eski meseldi: Hür yaşamaya alışan köleliğe kolay kolay alışamaz. (s:33)

Yedigey karısını yatıştırmak için:

-Korkma, korkma! Bir şey yok! dedi. Sonra da gülerek ekledi:

-Atan deve sarhoş olunca taylaklarla oynarmış! (s:180)

-Ben mi salıverdim Kazake. Kaçıp gitmiş! Nasıl zaptdediyim onu? Zincire vuruyorum koparıyor! Atalar boş yere dememişler "Küç atasın tanımaydı" diye.(s:207)

-Bak Yedigey, dedi, hepimiz insanız. Her şeyi düşünebiliriz. Ama, atalarımızın bir sözü var: "Mal iyesi Hüdadan" der. Hüda, Karanar'a başkasının değil, senin sahip olmanı istemiş, sen de olmuşsun. (s:100)

Ama yolun sonuna yaklaştıkça bir kaygıdır aldı Yedigey'i. bir atasözü vardır; "Kötü avcı ancak evinde, durduğu yerde avlanır." der. Yedigey de işte o kötü avcı durumuna düşmüştü.(s:381)

Sarı-Özek'te ben nasıl senin özel konuğun olmuşsam, burada da öyle, sen benim konuğum olacaksın. Ee, Kazakça'da ne diyordunuz: "Saydın sayı bar.", anlamı "saygıya saygı var." değil mi? (s:383)

Yedigey'in aklına şunlar da geliyordu: Allah'ın varlığına ya da yokluğuna inanmak başka şeydir. ama insan denen yaratık, bu şekilde davranması bağışlanacak bir şey olmasa da, ancak başı sıkıştığı zaman Allah'ın adını anıyor, Allah'tan yardım diliyor. "İnanmayan insan başı ağrımayınca Allah'ı düşünmez." diyen atasözü de bundan doğmuş olsa gerek. (s:111)

-Düşündüklerini mi yazıyor? Nedir düşündükleri? Ne demek düşündüklerini yazıya dökmek? Tabii, düşüncelerini, kişisel fikirlerini yazıyor! Kendi kafasında geçenleri.

Aslında yazdıkları hiç de onun kişisel fikirleri değil. Boş yere dememişler "kalemin yazdığını nacak silemez." diye. (s:221)

Yaban'da konuşma ağzına mahsus unsurlar dikkati çekmektedir. Yazar çoğu zaman kahramanlarını yöre ağzı ile konuşturur:

Buraya, bir akşamüstü, alacakaranlıkta geldikti. Mehmet Ali arabanın içinden kolunu dışarıya uzatıp:

- *Aha bizim köy... (Karaosmanoğlu,2016: 22)*

Nihayet ta yanına yaklaşip neler olduğunu sorunca, mahzun ve küskün önüne baktı:

- *Ben sana dimedim mi idim?*

Kadın taştan Diana tavrını aldı:

- *Ne idermişsin, bakalım? Ne idermişsin, bakalım? diye haykırdı.*

- *Bu yıl bir uğursuzluk var emme...*

- *Ne diyon be, sen ne diyon? (Karaosmanoğlu,2016: 74)*

Gene döndü:

-*Beni nidecen? dedi. (Karaosmanoğlu,2016: 108)*

3. Ölümle İlgili Gelenek-Görenek-İnançlar

Gün Olur Asra Bedel romanında ölümle ilgili gelenek, görenek ve inançlar, Kazangap'ın ölümü üzerinden anlatılmıştır. Kazangap bir gün ölür. Boranlı Yedigey, bir yerde hayat yoldaşı olan Kazangap'a son saygısını ona yaraşır şekilde göstermek ister onun da vasiyeti budur. Onu Naymanlardan kalma Boranlı istasyonunun 30 km uzaktaki Ana-Beyit mezarlığına gömmek ister. Kazangap'ın usulüne uygun biçimde yıkanması ve gömülmeye hazırlanışı da Yedigey için önemlidir. Bu konuda Kazangap'ın oğlu Sabitcan ile anlaşmazlığa düşerler. Sabitcan babasının törene gerek olmadan, köye en yakın herhangi bir yere gömülmesini ister. Ona göre Yedigey işi uzatmaktadır.

Az sonra gözyaşları dindi, yapmaları gereken işlerden söz etmeye başladılar. İşte o zaman anlaşıldı ki, Kazangap'ın bu bilgiç oğlu meğer oraya babasının cenaze töreni için değil, onu hemen orada bir çukura bırakıp bu işten sıyrılmak ve bir an önce gerisin geriye dönmek için gelmiş!

Fakat romanın diğer kişilerinden Uzun Adilbay, Kazangap'ın kızı Ayzade ve onun kocası Yedigey'in isteğine katılırlar. Sonunda Kazangap'ın Ana-Beyit mezarlığına gömülmesine karar verilir. Yedigey gelenek ve göreneklere uygun bir cenaze töreni için hazırlıklar yapmaktadır.

Mezar Müslüman geleneğine göre derin kazılarak, çukurun dibine yanlamasına bir girinti açılacak, tabut oraya gömülecekti. (s:106)

...

Önce rahmetlinin başı kutsal Kâbe'ye dönük olacak şekilde, uygun bir yer bulmalıydılar. Sonra, traktörle getirdikleri kazma küreklerle mezarın üst kısmını açacaklar, bundan sonra da kazma makinesini çalıştıracaklardı. Yeteri kadar derine inince, kazma küreklerle kazanak, yani dipteki yan girinti, tabutu yerleştirecekleri yuva açılacaktı. Böylece geleneğe uymuş, işi çabuk ve gereği gibi yapmış olacaklardı. (s:107)

...

Boranlı Yedigey o gün erkenden kalktı. Ashında doğru dürüst yatmamış, sabaha karşı biraz kestirmişti. Çünkü merhum Kazangap'ı yıkayıp temizleyerek gömülmeye hazır hale getirmişti. Adetlere göre bu iş, ölünün gömüleceği gün cenaze namazı kılınmadan önce yapılırdı. (s:69)

Yedigey, atalarından devraldığı bu geleneklerin unutulmamasını istemektedir. Bu nedenle romanda bu ölü yıkama işini Uzun Adilbay'a öğretmek istediği görülür.

-Bak Adilbay demişti, bu işi nasıl yaptığımı öğren, ölüm-kalım dünyası bu, bir gün gerekebilir. Çünkü her doğan insan bir gün gelir, ölür.

...

Ölüyü yuyup temizleme işi bir buçuk saat kadar sürdü. Ama Yedigey yaptığı işten memnundu. Merhumu usul ve kaidesine göre iyice yıkamış, kollarını bacaklarını düzeltmişti. Keten beze acımadan geniş bir kefen biçti ve Kazangap'ı bu kefenle iyice sarıp sarmaladı. İşin her safhasını Adilbay'a gösteriyor, o da bu işlerin nasıl yapıldığını öğreniyordu. (s:70)

Boranlı köyünde ölünün gömülmesinden önce bir yardımlaşma söz konusudur. Ölü yemeği verme geleneği vardır.

Komşular kendilerine düşen işleri yapmaya başlamışlardı. Demiryolunda görevli olanlar dışında herkes, cenazenin kaldırılması ve sonra verilecek yas yemeği için hazırlık yapıyordu.

Kadınlar evlerden kap kacak topluyor, semaverleri oğup parlatıyor, hamur yoğurup ekmek pişiriyorlardı. Erkekler ise su taşıyor, işe yaramaz eski traversleri kırıp yakacak odun haline getiriyorlardı. İssız bozkırda bundan iyi yakacak bulamazlardı.(s:34)

4. Halk hekimliği:

Gün Olur Asra Bedel romanında Yedigey savaşa katılmadan evvel Aral Gölü kıyısındaki Cangeldi köyünde yaşamaktaydı. Savaşa alındığında ise karısı Ukubala ile altı aylık bir oğlu vardır. Savaş dönüşü öğrendiği ilk haber de oğlunun bir yaşına bile ulaşmadan on bir aylık iken öldüğü olur. Çocuğun ölüm sebebi ise kızamık hastalığıdır. Ukubala çocuğun iyileşmesi için köyün yaşlı kadınlarının tavsiyelerine uymamış, doktora götürmeyi uygun bulmuştur. Ancak çocuk doktora ulaşmadan yolda ölmüştür.

Romanda işte bu kızamık hastalığının tedavisi için yapılması gereken birtakım uygulamaların olduğu görülür.

Ukubala çocuğun ölümünden yalnız kendisini suçlu buluyordu. Eve dönen kocasının kucağına atılırken acı gözyaşları dökerek hıçkırığa hıçkırığa ağıladı. Zaten, hem umutla, hem de, çocuğun ölümünden kendisini sorumlu tuttuğu için dayanılmaz acılarla beklemişti o anı. Hıçkırıklar ve gözyaşları arasında dövüne dövüne anlatmıştı: "Kızamık olmuş, tehlikeli bir hastalıktır, deve tüyünden battaniyeye sar, iyice ısınsın, terlesin; ışısız bir odaya yatır, serin sular içir..." demişlerdi köyün yaşlı kadınları. "Sen böyle yap, sonrası Allah kerim" demişlerdi. Ama o talihsiz bunları dinlememişti. Komşusunun at arabasını almış, çocuğu Aral istasyonundaki kadın doktora götürmüştü. Sarsıla sarsıla giden arabada, o çukur-çarık yollarda, yanmış, kül olmuştu yavrucağ. İstasyona vardığı zaman çok geçti. Çocuk yolda ölmüştü. Doktor da "Ninelerin sözünü dinleseydin çocuk kurtulurdu" diye onu suçlamıştı... (s:75)

5. Doğumla İlgili Gelenek-Görenek-İnançlar:

Gün Olur Asra Bedel romanında Yedigey'in karısı Ukubala'nın hamile olduğunu gösteren bir takım değişiklikler vardır. Ayrıca efsanevi bir balık olan "altın mekre" ye dokuma isteği Ukubala'da adeta bir aşerme halini almıştır.

Ukubala'nın 'talgak'ı, yani karşı koyamadığı güçlü isteği, hamile kadınların aşermesi gibi bir istek idi. Ukubala bir balıkçı karısıydı ve talgakı da kocasının mesleğiyle ilgiliydi. O balığı gözleriyle görmek, altın renkli sırtını elleriyle tutmak istiyordu. Tanrı vermişti bu isteği. Yedigey, hamile bir kadın talgakına kavuşmazsa, bunun doğacak çocuk için bir zarar getireceğini de işitmişti.(s:287)

Sonbaharın sonlarında, kışın hemen başında, Ukubala'nın yüzünde, ancak yakından bakılınca ve onu iyi tanıyanların fark edebileceği küçük, kara lekeler görünmeye başladı. Karnı da büyüyor, yuvarlaklaşıyordu.

...

Ukubala bir gün Yedigey'e rüyasında bir "altın mekre" balığı gördüğünü söyledi. Balık yanibaşında yüzüyor, o da onu tutmaya çalışıyormuş. Onu yakalayıp sonra da bırakmak için

yanıp tutuşuyormuş. Altın mekreyi eline almak, altın renkli vücuduna dokunmak, onun kokusunu almak isteği o kadar büyükmüş ki, rüyasında balığın ardından koşup durmuş. Ama yakalanmıyormuş balık. Ukubala uyanınca bunun bir düş olduğunu anlıyormuş ama bir türlü heyecanı geçmiyormuş. Çünkü 'altın mekre'yi çok önemli bir amaç, onu kaçırmamasını da bu amaca ulaşmamak şeklinde yorumluyormuş.(s:286)

Yaban'da ise doğumla ilgili birtakım yanlış ve tıbbi olmayan yöntemlerin var olduğu görülür.

Bir gece uyku arasında yürekler parçalayıcı feryatlarla uyanıyorum. Ne oluyor? Yataktan fırlayıp koşuyorum. Meğer Mehmet Ali'nin karısı doğuruyormuş. Odanın kapısı önünde, rastladığım Zeynep Kadın'a sordum:

- *Ebe getirdiniz mi?*
- *Ebe de ne olacak? İşte, tavana urganı bağladım. Ona asıla asıla kurtulur.*
- *Ya sonra?*
- *Sonrası ne olacak? Hepimiz böyle doğduk, dedi. (Karaosmanoğlu, 2016, s:64)*

6. Toplumsal İlişkiler:

Yaban romanında köyün zengin eşrafı ve işgalci kuvvetlerin işbirlikçisi olan Salih Ağa ile Zeynep Kadın arasında bir arazi meselesi vardır. Meseleyi Salih Ağa çıkarmıştır. Mehmet Ali'nin babasından kalan bir arazinin kendisine ait olduğunu iddia etmektedir. Ahmet Celal, Salih Ağa'nın tümüyle haksız olduğu bu duruma karşı mahkemeye başvuracağını söyler. Ancak Zeynep Kadın, Salih Ağa'ya olan korkusundan davacı olmaz.

-Korkma, ona zırnık vermem. Gerekirse mahkemeye düşeriz.

Zeynep kadın daha çok ağlamaya başladı:

- *Mahkemeye mi? Aman etme, aman etme...*
- *O neden?*
- *Ağa para yidirir. Kadı ile bir olur, üstelik öbür topraklarımızı da elimizden almaya kalkarlar.*
- *Nasıl olur? Neyle ispat eder? Sizin elinizde kâğıdınız koçanız yok mu?*
- *Yok ya, ne bileyim ben? Yok ya...*
- *O halde şahit gösteririz.*
- *Hepsi ondan yana çıkar, hepsi...(Karaosmanoğlu, 2016, s:62)*

7. Yasak İlişkiler:

Hem "Gün Olur Asra Bedel" romanında hem de "Yaban" romanında yasak ilişki söz konusudur. Gün Olur Asra Bedel'de Yedigey ile Zarife arasında, Yaban'da ise Ahmet Celal ile Emine arasında yasak aşk vardır.

Gün Olur Asra Bedel romanında başlangıçta Yedigey'in Zarife'yi fiziksel olarak beğendiği görülür ancak onun Zarife'ye olan duyguları açıkça verilmez.

Yedigey birdenbire Zarife'nin ne kadar güzel bir kadın olduğunu işte o zaman fark etti. Yağmur, Zarife'nin kara saçlarını dağıtmış ve dağılan saçları yüzüne, boynuna, omuzlarına yapışmıştı. Tepeden tırnağa sıırsıklam olduğu için de, entarisi vücuduna yapışmış, çevik, şuh vücudu, kolları, bacakları, kalçaları iyice meydana çıkmıştı. Gözleri sevinçten parlıyor, beyaz dişleri gülen dudakları arasında ışıldıyordu. (s:178)

Yazın korkunç sıcağında, yangından çıkmış fidan gibi kavrulmuş olan Zarife'nin saçları diplerine kadar yanık rengini almış, dudakları da kararıp çatlamıştı. Ama şimdi Zarife, o Zarife değildi sanki. Kara gözleri ıslı ıslıdı. Asyalı kadının açık, temiz, düzgün yüzüyle güzel bir kadın oluvermişti. Onun iç duygularını en çok ince kaşları belli ediyordu: Eski türkülerin, çınların havasıyla kanatlandıkça, kaşları da kâh yay gibi geriliyor, kâh kederle çatılıyordu...(s:214)

Zarife'nin kocası Abutalip Kuttabayev Yedigey'in en yakın dostlarından ve Zarife onun emanetidir. Ancak Abutalip Kuttabayev'in tutuklanıp götürülmesinin ve onun ölüm haberinin alınmasının ardından Yedigey Zarife'ye olan duygularını bir gün onun çocuğunu avuturken aniden söyleyiverir.

-Ağlama güzel yavrum, ağlama! Ağlama gözümün nuru! Ben varken kimse el süremez sana! Baban gibi severim ben seni. Ağlama yavrum!

O arada gözü Zarife'ye ilişti. Kadın, olduğu yerde donup kalmıştı sanki. (s:284)

Zarife de kendi elleriyle ördüğü bir atkıyı Yedigey'e göndererek aşkının karşılıklı olduğu mesajını vermiştir.

Abutalip'in çocukları Daul ile Ermek koşarak yanına geldiler. Daul el örgüsü yün atkıyı uzatarak:

-Yedigey amca, dedi, bunu annem boynunu üşütmemen için verdi.

-Boynumu mu? Yani boğazımı demek istiyorsun.

Yedigey atkıyı aldı, sevindi ve çocukları kucakladı.

Çok duygulanmıştı. Bir çocuk gibi, sevinçten uçuyordu. Çünkü Zarife'nin onu düşünüp kaygılandığını gösteren ilk işaret idi bu.(s:306)

Yedigey'in karısı Ukubala ve arkadaşı Kazangap da bu durumun farkında olmasına rağmen böylesine bir ilişkinin olamayacağı düşünülür ve asla açıkça dile getirilmez. Sonunda Zarife, Yedigey'in Boranlı'da olmadığı bir günü fırsat bilerek iki çocuğu ile oradan uzaklaşır. Daha sonra Yedigey onun ikinci bir evlilik yaptığı haberini alır.

İkinci önemli şey, Abutalip Kuttabayev'in ailesinin Pavlador'a (Aman Tanrım ne kadar uzak bir yer!) yerleştiği idi. Zarife orada öğretmenlik yapıyormuş. Medeni haline gelince: Yeniden evlenmiş. Oturduğu yerden gelen resmi yazıda veriliyormuş bu bilgiler.(s:388)

Yaban'da ise Ahmet Celal'in kadına karşı egoistçe bir tavır takındığı görülür. Gerek Yedigey gerek Ahmet Celâl âşık olduğu kadına karşı iradesini teslim etmemiş ve kadına yüksekte bakan bir bakış açısıyla benzer özellik göstermişlerdir. Ancak Yedigey, "anne" olan kadını, cinselliğiyle öne çıkan kadından farklı bir düzleme taşıyarak, onu çocukluk, temizlik ve masumiyet bağlamında ele almıştır.

Artık kendini onlardan ayıramıyor, Zarife'ye ve çocuklarına gün geçtikçe daha çok bağlanıyordu. Bu ailenin geleceğini düşündükçe kaygıları artıyor, hiçbir çıkar yol göremediği için de umutsuzluğa gömülüyordu. (Aytmatov, 2006, s:279)

Buna karşın, Ahmet Celâl'in kadını, ruhuyla değil de bedeniyle öne çıkartarak, seyredilen bir nesne konumuna getirmesi de ayrıldıkları nokta olarak dikkati çekmiştir.

Yağız ve uzunca yüzünün ortasında, iki yeşil göz ve bir sıra iri beyaz dişle bana gülümsüyor. Tıpkı Mehmet Ali'nin köyündeki kızlar gibi giyinmiş.(Karaosmanoğlu, 2016, 43)

Zeynep kadın çırılçıplak derken ben tatlı bir ürperme geçiriyorum. Onu, bütün o kirli, kaba esvaplarının içinden, kalın kabuklu bir yemiş soyar gibi soyuyorum. Mutlaka teninin kuru bir beyazlığı vardır. Göğsü, kalçaları dolgun, eti ve omuz başları gevreklerdir. Boynunun bir kuğu gibi uzun olduğunu biliyorum. Mutlaka beli ve karnı da buna göredir. (Karaosmanoğlu, 2016, s:83)

Yaban romanında bir başka yasak ilişkiyi yaşayanlardan biri de köyün kadınlardan Cennet'tir. Kocasını Süleyman'a rağmen erkeklerle serbestçe görüşmekte bir sakınca görmez. Romanın bu bölümünde köylünün zina olayına bakışı da verilir.

Cennet, altı ay geçmedi, bir gece, bir ağıl duvarının dibinde bir yabancı adamla yakalandı. Bütün köy halkı sopalar, çapalar, övendirelerle bu açık hava zinacılarının üstüne hücum etti. Cennet'le aşığı, ağılın duvarını kendilerine siper yapıp hücum edenlerin üzerine, öyle bir taş yağdırdılar, öyle bir taş yağdırdılar ki herkes dağıldı. (Karaosmanoğlu, 2016 s:51)

8. Evlenme ile İlgili Gelenek, Görenek, İnançlar:

Yaban romanında erken yaşta evlilik, eş seçimi gibi konulara dair halkın bakış açısını bulmak mümkündür.

Zeynep kadın İsmail'in bu kızı almasına şiddetle aleyhtardır. "Benim yanıma getiremez, istediği yere götürsün." diyor. "ah o kızın halası olacak karı yok mu? İşte, benim başıma bu çorabı ören odur. Çırılçıplak yetimi boynumuza dolamak istiyor." (Karaosmanoğlu,2016,s:83)

Ahmet Celal'in emir eri Mehmet Ali'nin evlilik töreninde Anadolu köy düğününün nasıl olduğu anlatılır. Mehmet Ali'nin üçüncü evliliği olmasına rağmen bütün gelenekler yerine getirilmiştir. Bunlar arasında düğünde edilen danslar, yapılan yemekler hakkında bilgiler verilmiştir.

Mehmet Ali, buraya geldiğimiz ikinci ay civar köylerin birinden bir kız aldı. Bu, onun üçüncü evlenmesi olmakla beraber, kendisine, bir yeni güveye yapılan şeylerin hepsi yapıldı.

Ah, ne ağır, ne sıkıntılı ve ne kadar kaba idi bu düğün! Mutlaka Avrupa'da bir cenaze alayı bundan daha ferahlıdır. Üç gün, üç gece süren bu tören esnasında bana en acıklı görünen insan Mehmet Ali'nin bizzat kendisi oldu. Çünkü o güveylik sıfatını takındığı günden itibaren artık hiçbir işe yaramaz bir şey gibi oldu. Bir köşede oturmaya ve başkalarının geliş gidişlerini, oynayışlarını, yiyip içişlerini, giyinip kuşanışlarını kenardan seyretmeye mahkûmdu. Garibi şu ki gelin de ortada yoktu.

Her gün, sabah olunca, köyün ihtiyarları ve ileri gelenleriyle beraber bir duvarın dibine oturuyoruz. Delikanlılarla genç kızlar ve bunlar arasında kırkını geçmişler, çoğunlukta idiler. Ve hepsi birden, erkeği az dişisi çok bir küçük insan kümesinden ibaretti. Birbirinden ayrı halkalar halinde girip karşılıklı rakediyorlar, eğleniyorlar. Bu raklar, sürekli zıplamalardan ve sağa sola gidip gelmelerden husule gelen, yeknesak ve ağır birtakım danslardır.

Bu düğün esnasında bana en çok ıstırap veren şey, ziyaretler oldu. İçleri isim veremeyeceğim birtakım karışık yemeklerle dolu lengerler getirilip ortaya kondu mu ne yapacağımı bilmiyordum. (Karaosmanoğlu, 2016, s:33-34)

Sonuç:

Farklı dönemlerde farklı coğrafyalarda yazılmış bu iki eser, konu ve yazılış amacı açısından benzerlik taşımaktadır. İki farklı kültür benzer aşamalardan geçmiş, eserler aynı hedefe yönelmiştir. Her iki yazarın da amacı dönemin toplumsal, siyasal ve kültürel dokusunu ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için halk edebiyatı ve folklor unsurlarını sıkça kullanmışlardır. Her iki yazarın da halk yaşayışına dair geniş bilgilere yer vermesi edebi eseri amaç değil bir araç haline getirmiştir. Yaban adlı eserde olaylar serim-düğüm-çözüm halinde hızla gelişip sonuca bağlanmıştır. Gün Olur Asra Bedel'de ise olaylar bir günü anlatıyormuş gibi görünse de geriye dönüş teknikleriyle bir insan ömrünü anlatır. Olay örgüsü geniştir, tasvirlerle ve diyaloglara daha ayrıntılı yer verilmiştir. Eserlerin sonu ise ölüm ya da evlilik gibi alışlagelmiş bir sonla değil ucu açık sonla biter. Gün Olur Asra Bedel romanında Yedigey, Kazangap'ı gömdükten sonra evine gelir ve onu kapıda karısı Ukubala karşılar, sonrasında ne olduğu belirsizdir. Aynı şekilde Yaban'da Ahmet Celal yaralı biçimde düşman kuvvetlerinden kaçarken sonlanır. Daha sonra başına ne geldiği bilinmez. Söz konusu eserlerde seçilen

konular basit gibi görünse de amaç, halkların milli uyanışını gerçekleştirmek, onları emperyalist batılı devletlerin ideolojilerinden kurtarmaktır. Her iki yazar da açtıkları bu yolla milli edebiyatlarının aşama kaydetmesine büyük katkı sağlamışlardır.

KAYNAKÇA

AYTMATOV Cengiz, (2006), **Gün Olur Asra Bedel**, (Çev.) Refik Özdek, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

BAŞ Şerife, (2003), "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kadın Karakterlerin Anlatımı", **Türkbilig Dergisi**, S.6, s.13-36.

DIYKANBAYEVA Mayramgöl, (2015), "Hatıralar Işığında Cengiz Aytmatov ve Eserleri", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 4/1, s.169-188.

KARAOŞMANOĞLU Yakup Kadri, (2016), **Yaban**, İstanbul: İletişim Yayınları.

KORKMAZ Ramazan, (2008) , "Aytmatov Anlatılarında Ritmin Büyülü Gücü; Türküler", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.26, s. 41-48.